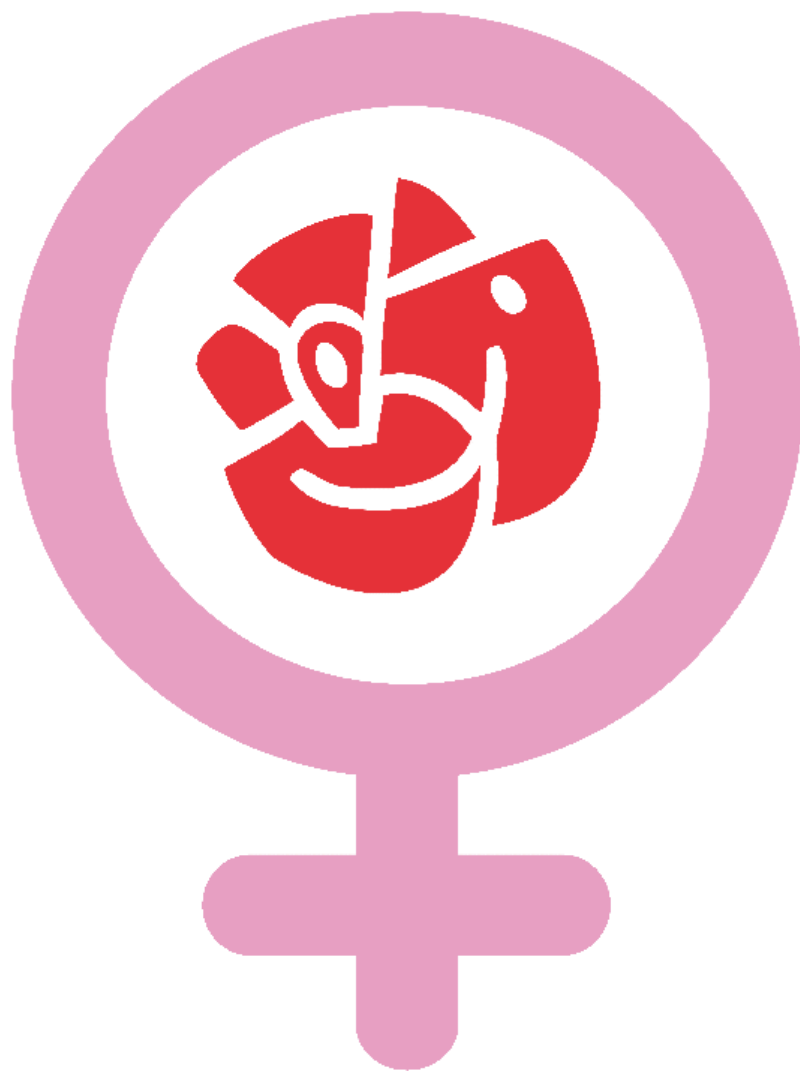

**FRED, FRIHET, FEMINISM ÄR VÅR
GEMENSAMMA FRAMTID**

S-kvinnors politiska program

1. Kvinnors rättigheter är mänskliga rättigheter

S-kvinnors feminism handlar om att utmana, ifrågasätta och förändra det patriarkala samhälle där män alltjämt utgör norm och ständigt premieras på bekostnad av kvinnor. Vår roll är att, internt mot partiet och mot väljarna, synliggöra och driva på för politiska reformer som leder oss till det jämlika samhället.

- S-kvinnors mål är det jämställda och jämlika samhället, där alla människor lever i frihet och har lika stor makt över sina liv och den gemensamma utvecklingen av samhället.
- S-kvinnor vill att samhället ska vara inkluderande, uthålligt och långsiktigt hållbart.

Jämlikt och jämställt samhälle

Det är i hög grad S-kvinnors förtjänst att Socialdemokraterna idag är ett feministiskt parti. Arbetarrörelsens kamp för att utjämna klasskillnader måste inkludera kampen för kvinnors rättigheter och jämlika villkor. Historiskt har dock kvinnors jämlikhetssträvan motarbetats och mötts med skepsis av såväl politiska motståndare som arbetarrörelsens företrädare. Samhällsförhållanden och etablerade strukturer är hinder för människor oavsett om det handlar om klass, kön eller etnicitet. Den som har makten formar också strukturer och värderingar. Den maktlöse blir ofta obekvämt i dessa strukturer och har svårt att få gehör. Först när makten fördelas jämlikt kan alla få utrymme och gehör.

Kvinnor har generellt lägre löner, svårare att avancera och saknar tillgångar i större utsträckning än män. Även bland kvinnor finns stora ekonomiska skillnader. Kampen för jämlikhet och jämställdhet går därför hand i hand.

Inkluderande samhälle

Alla människors lika värde är grunden i vår politik. Varje människa är unik. Samhällets grund ska vara att alla människor har samma möjlighet att skapa sitt eget liv och förverkliga sina drömmar. Kön, ursprung och klass begränsar många människor. Vi vill riva de hinder och barriärer som begränsar människors livsval. Det kan bland annat handla om fattigdom, hederskultur, fördomar och begränsande attityder till människor med annan hudfärg, härkomst, sexuell läggning och funktionalitet.

Ett inkluderande samhälle förutsätter att alla accepterar lagar och regler. Alla måste ta ansvar för att vi gemensamt bygger samhället. I ett demokratiskt samhälle isolerar vi oss inte i vår egen grupp utan tar ansvar för det gemensamma.

Mångfald berikar. Det är vår skyldighet att tillsammans bekämpa fördomar och attityder som exkluderar de som avviker från normen.

Vi vill ha ett uthålligt och långsiktigt hållbart samhälle

I dagens samhälle där förändringar ofta sker snabbt behöver vi ta beslut som har det långsiktiga perspektivet. Populism och kortsiktiga perspektiv får inte skymma sikten för visionen om ett feministiskt samhälle. S-kvinnor menar att det demokratiska ledarskapet måste vara långsiktigt och framtidsinriktat för att skapa trygghet och framtidstro. Vi måste orka att vara uthålliga i vår strävan mot det jämställda och jämlika samhället eftersom motståndet till omfördelning kommer att vara starkt från grupper som anser sig förlora på ett solidariskt och demokratiskt samhälle.

S-kvinnor ska driva på för att uppfylla Parisavtalet, Agenda 2030 och arbeta för klimatomställning, biologisk mångfald och giftfria närmiljöer.

Analys

S-kvinnor ställer klasskamp, kvinnokamp och antirasistisk kamp sida vid sida, men vi ser också andra maktordningar och annan diskriminering. Kvinnor är ingen homogen grupp och påverkas därför olika av den patriarkala ordningen. Det är viktigt att se olika maktordningar och förstå hur de samverkar. Socialdemokratisk feminism bottnar i en socialdemokratisk analys om hur samhället är organiserat och utgår således från ett starkt samband mellan klass och kön. Ju mer jämlikt ett samhälle är desto lättare är det för kvinnor att frigöra sig från förtryck och orättvisa i hem och på arbete. Till skillnad från många andra feministiska rörelser utgår vi från att fördelningspolitik, stor gemensam välfärd och trygga arbetsvillkor är en viktig del i en politik för jämställdhet och jämlikhet.

Hoten mot jämlikhet och jämställdhet

Motståndet mot jämlikhet och jämställdhet ökar i många länder. De högnationalistiska rörelserna får allt större inflytande. Vi ser hoten mot kvinnors frihet på många håll. I Polen har man inskränkt aborträtten, i Ryssland har våld i hemmet avkriminaliserats och i USA stängs abortkliniker. Gemensamt för de högnationalistiska rörelserna är att man vill att kvinnor ska vara underordnade män och att man vill slå vakt om traditionella familjevärden. Inte sällan försvarar man sexuella övergrepp och våld i hemmet.

S-kvinnor är en av världens mest framgångsrika kvinnorörelse. Vi har i hög grad bidragit till att Sverige är ett av världens mest jämställda länder. Utbyggd barnomsorg, föräldraförsäkring, lagar mot sexuella övergrepp, häften kvinnor på viktiga poster och förbud mot sexköp är några av de reformer vi drivit igenom. Jämställdhet och jämlikhet byggs steg för steg. I detta program visar vi hur vi med fortsatta reformer vill ta fler steg mot jämställdhet.

Motståndet mot kvinnors rättigheter går hand i hand med nedmonteringen av demokratin, de auktoritära ledarnas återkomst, förtrycket av olikänkade och klimatförnekelsen.

Idag är kampen mot de högnationalistiska krafterna en av våra största utmaningar. Vi motarbetar dessa krafter med nya reformer för ett mer jämställt samhälle. Framtiden skapar vi gemensamt och vår väg mot framtiden hittar du i det här programmet.

2. Det feministiska samhällsbygget

Det föränderliga samhället

Alla människor i vårt samhälle ska kunna känna delaktighet, trygghet och framtidstro. Förutsättningar skapas utifrån ett gemensamt ansvar och helhetstänkande. Ett feministiskt samhällsbygge ska baseras på en gemensamt ägd och finansierad välfärd av hög kvalitet. Kvinnors liv och vardag ska fungera i alla sammanhang och värderas lika när vi tar politiska beslut. Idag förändras världen och dess förutsättningar i snabb takt vilket kan innebära att demokratin urholkas och att människor inte ges möjlighet till inflytande. S-kvinnor är och kommer att vara en ledande kraft i det föränderliga samhället och det feministiska samhällsbygget.

Demokrati och inflytande

En av 1900-talets viktigaste segrar är demokratin införande med bland annat allmän och lika rösträtt, yttrandefrihet, likhet inför lagen och skyddet för minoriteter och oliktänkande. Den allmänna och lika rösträtten gav de fattiga och förtryckta en möjlighet att göra sin röst hörd och att hävda sina intressen. Demokratin och demokratiska värderingar är ett löfte om att vi gemensamt bygger samhället och tar ansvar för varandra. Demokratins ideal ska präglade hela samhällslivet.

Demokratin kan inte tas för given. Runt om i världen tar auktoritära ledare makten – eller får den i allmänna val. I ett politiskt klimat där demokratiska ledare förlorat sin makt eller överlämnat den till marknaden så har det skapats ett tomrum som fylls av auktoritära krafter.

Demokratiska staterna bör gemensamt mobilisera mot auktoritära och högernationalistiska länderna och rörelserna. Det är EU:s – tillsammans med klimatfrågan – viktigaste fråga just nu. Sverige ska aktivt driva på för att EU är en union för demokratiska stater.

Demokratin byggs underifrån med ett engagemang från alla medborgare. Det är därför viktigt att organisera samhället så att inflytande kan utövas på alla nivåer och i olika sammanhang. Det ska vara tydligt var beslut fattas, vilket underlag beslutsfattarna använt och vilka avvägande de gjort. Alla tendenser till att begränsa medborgarnas insyn och kontroll ska bekämpas.

Demokratin ska utvecklas och medborgarnas inflytande stärkas. Individens möjligheter att överklaga och slå vakt om sina rättigheter är viktiga men framför allt är det möjligheterna att ta ansvar för samhället i sin helhet som ska stärkas.

De politiska partierna är verktyg för utvecklingen av samhället. Det minskande deltagande i politiska partier är ett stort demokratiskt problem. S-kvinnor vill motverka detta genom att peka ut en tydlig inriktning för samhället och alltid vara bäst på att lösa vardagsproblem.

Andelen förtroendevalda kvinnor ska öka. Det måste till aktiva åtgärder för att främja demokratin, annars finns det risk att den hotas.

Samhällets struktur och organisation

Vårt samhälle är uppbyggt på att vi gemensamt betalar skatt som vi via vårt demokratiska och politiska system gör fördelningar och prioriteringar utifrån. Vi behöver staten som har ett övergripande ansvar för vårt land, regioner som har ansvar för länsövergripande verksamhet samt kommuner som har det lokala ansvaret närmast medborgaren. Denna struktur och organisation gör att vi försöker uppnå en helhetssyn hur vårt samhälle ska fungera samtidigt som den ger förutsättningar för lösningar utifrån lokala behov. Medborgarna i vårt land ska ges jämlika och jämställda förutsättningar men också ta ansvar för att alla ska känna trygghet och solidaritet med varandra. Samhället behöver säkerhetsställa så att information och kommunikation till medborgarna

fungerar både i det vardagliga och vid samhällskriser. Vi ska ha en samhällsorganisation som kan omprövas och anpassas till rådande förhållanden.

Jämlika villkor i hela landet

Sverige är ett stort land med olika förutsättningar att arbeta, bo och leva. Människor väljer var de vill bo utifrån egna val och förväntningar, men brist på arbetsmöjligheter och bostäder gör också att människor begränsas i sina möjligheter. Det krävs olika insatser för att skapa fungerande livsmiljöer för såväl stad som land. Stat, regioner och kommuner kan genom utlokalisering av myndigheter, tjänster och service förbättra förutsättningarna för att hela Sverige ska leva. Samhället – stat, regioner och kommuner – har ett grundläggande ansvar för att människors livsvillkor är jämlika och jämställda. Samhällsservice, som apotek, post, bank, kontanthantering, tele, el och IT, ska garanteras i hela landet. En levande landsbygd och fungerande städer kräver också satsningar på bra infrastruktur och hållbar kollektivtrafik.

S-kvinnor ska vara delaktiga och ställa krav i all samhällsplanering utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Vår strävan är att bygga bort de klassklyftor som finns i hela landet. Den ekonomiska utjämningen mellan regioner och individer är en nödvändig förutsättning för att hela Sverige ska leva och för ett jämlikt och jämställt samhälle med sammanhållning.

Mötesplatser och kultur

Mötesplatser är av omfattande betydelse för kultur och folkhälsa. De fysiska mötesplatserna är fortfarande överlägsna de virtuella och viktiga att bevara och utveckla. Ledorden för en mötesplats är tillgänglighet och öppenhet. Mötesplatser ska bidra till socialt samspel och motverka ensamhet. En mötesplats ska upplevas som trygg, vara inkluderande, bidra till gemenskap och bygga tillit och omtanke för varandra.

Kulturens har stor betydelse för människors utveckling och berikar med nya värden och insikter. Den fria kulturen ska ges goda förutsättningar till att verka. Public Service har en särskild viktig roll och ska därför grundlagsskyddas.

Idéburen sektor och kommuner har en viktig funktion att främja kultur och ett särskilt ansvar för att möjliggöra mötesplatser för gemenskap, aktiviteter och organisering.

Bostad en social och mänsklig rättighet

Att ha tillgång till en trygg bostad av god kvalitet till en rimlig kostnad är en grundläggande rättighet. Det innefattar en bra inre- som yttre bostadsmiljö. Gestaltning av såväl byggnader som omgivande miljö har betydelse och behöver vara framträdande och synligt.

Vi står inför ett stort behov av bostadsbyggande med bostäder och områden som är attraktiva, trygga och tillgängliga. Nyproduktion av bostäder ska vara energisnål och klimatsmart med minsta miljöskadliga material. Fastighetsbolag och byggbolag behöver ta ett stort socialt ansvar för att bostadsområden blir välintegrerade med blandad bebyggelse.

Liven som levs och bedrivs mellan husen ska vara hälsofrämjande och ha ett jämställt perspektiv. För att öka tryggheten ska gång- och cykelvägar vara upplysta och inte omges av buskage. Lekplatser ska vara tillgängliga för alla och anläggas inom synhåll.

Bostadsbeståndet nationellt är till relativt stora delar i behov av upprustning och renovering, där miljonprogrammen står för en betydande del av behoven. Det behöver skapas förutsättningar att rusta upp dessa utan att det drabbar hyresgästerna med en alltför stor ökad hyreskostnad. Tillgängligheten till äldre hyreshus ska öka genom att ett statsbidrag införs för att installera hiss i fastigheter där det saknas.

Behovet av hyreslägenheter till rimliga kostnader är stort. Det är angeläget att skapa gynnsamma förutsättningar för byggande av fler hyresrätter, där allmännyttan har en framskjuten och viktig roll. Hyresrätter ska inte missgynnas i förhållande till andra upplåtelseformer. Kvinnor har generellt lägre inkomster och lägre pensioner än män och är i det perspektivet mer beroende av lägenheter med rimlig hyra. Det är viktigt med en tydlig och stark nationell bostadspolitik.

Vård- och omsorgsboenden ska finnas tillgängliga för de som önskar. En behaglig och individanpassad inomhustemperatur, oavsett årstid, är viktig för de boendes välmående.

Digitaliseringen utifrån klass och kvinnors perspektiv

När samhället genomgår snabba förändringar med ny teknik måste alla medborgare ges möjlighet och förutsättningar att använda den för att samhället ska bli jämlikt och jämställt. Tillgängligheten i hela landet behöver ses över så att alla kan känna sig delaktiga i den nya tekniken.

Många tjänster i samhället kommer att använda eller använder sig redan idag av olika artificiell intelligens (AI). I dag konstrueras AI och andra IT-lösningar mestadels av män och utvecklingen drivs främst i privat regi och utanför Sveriges gränser. Det öppnar för ett ensidigt vinstintresse och att tekniken förstärker stereotyper mellan kvinnor och män.

Det offentliga har stor makt att påverka både riktning och innehåll för framtida teknik och utveckling. Samhället behöver ta ett större ansvar för att kvinnor inkluderas i utvecklingen så att lösningarna blir mer tillgängliga och jämställda.

Utvecklandet av digitala och tekniska tjänster behöver utökas och satsas på speciellt inom kvinnodominerande yrken. På samma sätt som den har gjort under lång tid inom den mansdominerande industrin. Vi behöver lösningar som ger självständighet för den enskilde men också lösningar som minimerar tunga och svåra arbetsmoment inom till exempel välfärdssektorn.

Hat och hot på sociala medier måste stävjas för att skydda enskilda personer, grupper och det demokratiska samhället. Det måste finnas stöd i lagstiftning för att stänga konton utan att det strider mot yttrandefriheten.

S-KVINNORS KRAV:

- Utveckla Sveriges arbete för att EU enbart bestå av demokratiska stater.
- Skattepolitiken ska vara solidarisk och användas för att skapa jämlika och jämställda villkor.
- Jämställdhet och jämlikhet ska vara en faktor i all samhällsplanering.
- Politiska beslut ska bygga på att förbättra människors liv och vardag utifrån ett jämställt och jämlikt perspektiv.
- Grundläggande samhällsservice ska finnas tillgänglig i hela landet.
- Utveckla kollektivtrafiken så fler kan nyttja den.
- Samhället ska använda sina möjligheter att utlokalisera statlig verksamhet. Det samma gäller kommuner och regioner.
- För att motverka ensamheten behöver det säkerställas att det finns tillgängliga mötesplatser.
- Public Service ska grundlagsskyddas.
- Planera för bostadsområden med blandade upplåtelseformer.
- Skattemässig neutralitet ska råda mellan olika upplåtelseformer, så att hyresrätt inte missgynnas i förhållande till andra upplåtelseformer.
- Stopp för utförsäljning av allmännyttan.
- Verka för att digitala självlärande lösningar stärker alla medborgare och är demokratiska, etiska och jämställda.

- Utveckla och utöka digitala och tekniska tjänster inom kvinnodominerande yrken.
- Skärp lagstiftningen mot näthat.

3. Välfärd

Den svenska välfärden är en viktig del av det som gör Sverige unikt. Få länder kan stoltsera med en gemensamt finansierad välfärd i utvecklingens frontlinje, men något har hänt och fortsätter att hända. Allt fler yrkesgrupper slår larm om att deras arbeten har blivit kidnappade av ekonomiska ersättningsmodeller och detaljstyrande dokumentation, där tron på att marknaden ska lösa alla problem är stark. Att utveckla styrningen är viktigt för professionerna och angeläget ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Ett feministiskt samhälle måste bygga på tillgång till fungerande välfärd av hög kvalitet, men en stark och gemensam välfärd är inte slutmålet, den är ett verktyg för att utöka demokratins räckvidd. Det är en grund för allas frihet. När välfärden inte räcker till är det oftast kvinnorna som får kompensera för bristerna genom att gå ner i arbetstid. Det anhörigansvar som många kvinnor i dag tar leder till att de får lägre lön, mindre fritid, försämrade pension, ökad stress och ohälsa, samtidigt som samhället förlorar arbetade timmar och skatteintäkter.

Förskola, skola och fritidsverksamhet

Tillgång till en kvalitativ förskola, skola och fritidsverksamhet är grundläggande och väsentligt i ett välfärdssamhälle. Där läggs grunden för framtiden och barnen ska få möta pedagoger som förmedlar kunskap som är nödvändig för ett jämställt, jämlikt och demokratiskt samhälle.

Pedagogernas roll är komplex och krävande och de behöver rustas och utbildas i väsentliga ämnen som genus, normkritisk pedagogik, sex, samlevnad och relationer. Vi behöver pedagoger som är kompetenta och trygga i dessa ämnen och områden. Det är viktigt att långsiktigt värna om och satsa på de pedagogiska yrkesgrupperna, så att de kan utvecklas och stannar i yrket.

Från två års ålder ska allmän förskola gälla för att ge alla barn möjligheter att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och förmågor. Maxtaxan är en förutsättning för en jämlik förskola och på sikt behöver förskolan och fritidsverksamheten vara avgiftsfri. Förskolan ska etableras i närområdet och storleken på barngruppen och personaltätheten ska anpassas för att ge barnen trygghet och förutsättningar att utvecklas. Det ska finnas lagstadgad rätt till barnomsorg på obekvämt arbetstid som är tillgänglig när föräldrarna arbetar, oavsett anställningsform.

Skolan har ett viktigt kompensatoriskt uppdrag och måste vara rustad för att möta varje elev utifrån sina förutsättningar. Kunskap ska stå i centrum och stor vikt ska läggas vid baskunskaperna läsa, skriva och räkna.

För att skapa en jämlik skola behövs mer resurser och att resurserna fördelas efter behov. De demokratiska värderingarna ska genomsyra skolan. Varje form av kränkning ska mötas av nolltolerans, så att alla elever mår bra och känner sig trygga.

Att skolan är en del av en marknad där elevernas bästa inte sätts i främsta rummet bidrar till ökade klyftor. Idag gör skolkoncerner stora vinster på att driva skola som ett företag och överkompenseras dessutom av våra gemensamma resurser på grund av hur nationella regelverk ser ut. Det är oacceptabelt att våra gemensamma resurser går till aktieutdelning istället för att gå till verksamheten. Det behövs ett nytt system istället för direkt skolpeng och ett stopp för vinstdrivande aktörer att vara skolhuvudman.

S-kvinnor motsätter sig religiösa förskolor och skolor. Skolan är, och ska vara, uppbyggd på jämlika, demokratiska och sekulära värderingar där flickor och pojkar ska få samma möjligheter. Skolan ska

inte dela upp barn efter varken religion, kultur eller andra åsikter. Barn ska få möta både liktänkande och oliktänkande och utveckla tolerans och förståelse för varandra.

För att skapa likvärdiga förutsättningar behöver vi ställa krav på samlad skoldag, som inkluderar läxhjälp och samordning med fritidsverksamheter och fritidsaktiviteter.

Alla elever behöver få tillgång till kostnadsfri kulturskola. Tillgång till att utöva kultur riskerar annars att vara en klassfråga, där endast elever med ekonomiskt starka familjer har den möjligheten.

Barns minskade fysiska aktivitet har uppmärksammats och är på såväl kort som lång sikt en fara för folkhälsan. Stillasittandet har ökat trots att behovet av ökad fysisk aktivitet är tydligt för såväl fysiskt som psykiskt välbefinnande. Olika aktiviteter för att främja fysisk aktivitet hos barnen behöver utvecklas.

Funktionshinderspolitik

Ett samhälle anpassat för alla är utgångspunkten för vår politik. Människor med funktionsnedsättning ska ges samma möjligheter som andra att fullt ut delta i samhällslivet. Tillgången till ledsagning och hemtjänst fungera när behov finns.

Den fysiska miljön måste göras mer tillgänglig. Det behövs anpassning av den offentliga miljön och de gemensamma rummen, till exempel taktila gångbanor, låga trottoarkanter och möteslokaler med anpassad utrustning.

LSS är en rättighetslagstiftning som ska möta den enskildes behov. Den bör samordnas mellan olika instanser för att uppnå ett jämlikt och jämställt samhälle.

Alla myndigheter och instanser behöver utbildas både i bemötande och allmänt om de olika funktionsnedsättningar.

Äldreomsorg

Äldreomsorgen är en gemensam angelägenhet. Både för de äldre och närstående krävs det att den finns att tillgå vid behov. Äldreomsorgen måste byggas ut så att den ger äldre möjlighet att leva ett aktivt liv med samma standard som andra. Den ska ha en hög kvalitet som bygger på trygghet, gemenskap, delaktighet och kontinuitet av personal. Det ska även finnas tillgång till sjukvårdsutrustning och legitimerad sjukvårdspersonal. Ett gemensamt journalsystem mellan kommuner och regioner behövs för att ge de äldre den bästa vården.

Äldres rättigheter måste garanteras i en särskild äldreomsorgslag, som bland annat ska reglera rätt till hemtjänst, dagverksamhet, färdtjänst, vård- och omsorgsboende samt hälso- och sjukvård.

De äldres önskemål ska ha stor betydelse vid ansökan om plats i vård- och omsorgsboende. Det ska finnas varierade boendeformer som bidrar till valfrihet för att möta olika omsorgs- och trygghetsbehov. Det är även viktigt att de äldre får vara med och påverka utbudet av mat.

S-kvinnor vill se ett stopp för privata vinstdrivande aktörer inom äldreomsorgen och säger nej till LOV. Vi ställer oss positiva till kooperativt och socialt företagande.

Språket har en viktig betydelse för den äldre. Det senast inlärd språket och närminnet kan försvinna, då behöver det finnas personal som förstår och kan kommunicera med den enskilde.

Lagen om offentlig upphandling

Goda affärer ska byggas på tillit, öppenhet och långsiktighet. Inom ramen för Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) är detta inte alltid i fokus och lagen måste därför ses över.

Jämställdhet ska, liksom miljöaspekter, vara ett kvalitetskrav vid offentliga upphandlingar. Det ska tydligt specificeras hur varor och tjänster som levereras till det offentliga bidrar till att nå jämställdhetspolitiska mål.

LOU måste också följas upp så att upphandlingsprocesserna blir kvalitativa, korta och genomtänkta.

S-KVINNORS KRAV:

- Prioritera gemensamt ägd välfärd av hög kvalitet med mer resurser, mer utbildad personal och låta proffsen vara proffs.
- Förbjud vinstuttagen i välfärden.
- Lagstadgad rätt till barnomsorg på kvällar, nätter och helger, oavsett anställningsform.
- Kommunal vetorätt om friskoleetableringar.
- Statistik över friskolornas verksamhet och resultat ska vara synliga och offentliga.
- Se över friskolornas generösa ersättningsmodell för att begränsa möjlighet att göra vinst i skolan.
- Nej till religiösa förskolor och skolor.
- Krav på samlad skoldag och samordnade fritidsaktiviteter.
- Alla elever ska ges tillgång till kostnadsfri kulturskola.
- Skapa bra förutsättningar i skolan för ökad fysisk aktivitet för barn.
- Kommuner och regioner ska vara skyldiga att kartlägga tillgängligheten i offentliga rum och lokaler samt att upprätta planer för att eliminera hinder.
- LSS ska möta den enskildes behov och rättighetslagstiftningen ska efterlevas.
- Hälso- och sjukvården samt myndigheter ska vara väl utbildade inom funktionshinder.
- Inför en äldreomsorgslag med rättigheter för äldre.
- All äldreomsorg ska ges på jämställda villkor. Kommunerna bör vara skyldiga att följa upp och redovisa könsfördelning inom olika omsorgsformer.
- Mat inom omsorgen ska vara näringsriktig och de äldre ska ha möjlighet att påverka utbudet.
- Avskaffa LOV inom äldreomsorgen.
- Lagen om offentlig upphandling ska ses över så att offentliga verksamheter garanteras jämställda, miljömässiga, kvalitativa, korta och genomtänkta upphandlingsprocesser.
- Tydligare uppföljningar ska genomföras med fokus på jämställdhet av myndigheter, statliga verk och kommuner när det gäller lagen om offentlig upphandling.

4. Klimat och hållbar omställning

För nuvarande och kommande generationers skull måste samhällsutvecklingen vara långsiktigt hållbar. Samhällsekonomin ska vara ett medel i människans tjänst. Kollektiva nyttigheter som atmosfär, ekosystem och välfärd måste skyddas och överordnas marknadsaktörernas intressen. Vi ska ha en kvalitativ tillväxt, en rättvis och ordnad omställning som tar hänsyn till både ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter. Det ska inte vara en klassfråga att göra bra miljöval. En förutsättning för detta är att få delaktighet från hela samhället genom folkbildningsinsatser och att stärka arbetarrörelsen och S-kvinnor som en jämställd, jämlik och klimatinriktad rörelse.

Det framtida klimatet bestäms i allt väsentligt av de utsläpp av växthusgaser som skett hittills, de som sker i dag och i framtiden. Fortsatta utsläpp i linje med vad vi har sett under de senaste årtionden skulle ge en global uppvärmning långt högre än de 1,5 grader som Parisavtalet beslutat att vi ska sträva mot. De globala konsekvenserna blir stora och de drabbar inte människor rättvist. Fattiga länder drabbas ofta hårdare än rika. Kvinnor drabbas mer än män trots att de bidrar mindre till klimatförändringar.

I Sverige har riksdagen beslutat om klimatmål, senast 2045 ska Sverige ha noll nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Vi måste ta klimatkrisen på allvar, lyssna på forskningen samt agera innovativt och kraftfullt både nationellt och internationellt. Vi vill se en utveckling mot en hållbar framtid för kommande generationer och därför ska klimatfrågan alltid vara överst och inkluderad vid politiska beslut.

En rättvis klimatomställning

I Sverige ser koldioxidutsläppen väldigt olika ut. De allra rikaste belastar klimatet mest och är den enda grupp (enligt Oxfams rapport om svensk klimatojämlighet 2020) som faktiskt ökat sina utsläpp under perioden 1990–2015. De ökade sina utsläpp med 11 procent under perioden medan alla andra grupper minskat sin klimatpåverkan. Ju lägre inkomst desto mer har utsläppen per person minskat.

För att nå 1,5-graders målet måste vi alla minska våra utsläpp. Vi står alla inför stora förändringar. Den halva av Sveriges befolkning med lägst inkomst behöver halvera sina utsläpp medan de allra rikaste (1 procent av befolkningen) måste minska sina utsläpp med 95 procent. Ett mål för att minska det konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser ska införas och en halvering behöver nås innan 2030.

Folkbildning för klimatet

I den omvälvning vi nu står inför behöver vi ta till vara alla människors engagemang. Det gör vi bäst genom kunskaphöjande åtgärder. Vi föreslår därför en stor satsning på folkbildning, där politiska partier, fackliga organisationer, studieförbund, folkhögskolor med flera ges möjligheter att på lokal och regional nivå påverka den gröna omställningen.

Värden som god folkhälsa, social tillit och väl fungerande samhällsfunktioner tar lång tid att bygga upp, men kan snabbt raseras. Långsiktig och hållbar tillväxt skapas genom investeringar i utbildning, hälsa, god miljö och inte minst social tillit. Därför är det viktigt att många människor deltar i förändringsprocessen.

Människa och miljö före marknaden

Vi måste också mäta välbefinnande på ett nytt sätt. Sverige behöver komplettera BNP med indikatorer som mäter och följer upp välmående och inte enbart ekonomisk tillväxt. För ökad välfärd krävs att faktorer som socialt-, mänskligt-, och naturkapital värderas. Kvinnors och barns livsvillkor ska ges större fokus för målen och uppföljningen i landet. Tyngdpunkten måste också bygga på verklig

konsumtion och välfärd på hushållsnivå och med hänsyn till ojämlik fördelning. Vi behöver ha statsfinansiella balansräkningar där förslitning och förstörelse av humankapital och naturkapital beräknas.

Ett kapitalistiskt samhälle kan aldrig genomföra en rättvis och ordnad grön omställning, detta därför att marknaden alltid kommer sättas främst. Den gröna omställningen kräver en politik för jämlikhet, jämställdhet och en ekonomisk social politik som begränsar marknaden och sätter människan främst. Samhällets resurser måste fördelas rättvist, det kan aldrig vara upp till den enskilde individen att klara den gröna omställningen på egen hand. Ingen kan göra allt själv men alla kan göra något. Men det måste bli en rättvis och strukturell omställning som gör att de som släpper ut mest är de som betalar mest.

Ekonomin måste bli mer cirkulär genom fler verktyg för att uppmuntra till återanvändning, återvinning och energiutvinning av restprodukter. Delad ekonomi, som innebär att vi äger eller använder saker tillsammans, är ett sätt att utnyttja befintliga resurser på ett bättre sätt. Att dela är inget nytt men den digitala utvecklingen öppnar dörren för många nya delningstjänster. Det får dock inte ske genom att arbetsgivaransvar urholkas, att arbetares rättigheter inskränks och att skyldigheten att betala skatt åsidosätts.

Konsumentmakt

Den miljöpåverkan som svensk konsumtion står för har fortsatt att öka. Genom att tvinga fram bättre information om produkternas påverkan på miljön underlättar vi för konsumenterna att göra kloka val. Klimatdeklarationer måste finnas inför köp av varor och tjänster samt krav på att kostnaderna för frakt synliggörs.

Vi måste ställa krav på producenterna att ta ansvar genom krav på längre livslängd på produkterna, att det ska vara enklare att reparera eller att återvinna. Produkterna ska i princip vara giftfria när de ska återvinnas. Vi måste gå från en linjär produktion till en cirkulär produktion. Cirkulära avtal där man tar hänsyn till hela livslängden från ursprunglig produkt till reparationer och slutligen till den som uppgraderar avfallet, är en metod som kan användas för att underlätta den cirkulära ekonomin och göra den mer lönsam för de som kommer in senare i produktens livslängd.

Det har betydelse vilka val vi gör som individer, minskad köttkonsumtion och att välja produkter som är producerade utifrån ett bra miljö- och klimatperspektiv bör främjas inte minst inom offentlig sektor.

Ett fossilfritt samhälle byggt på förnybara energikällor

Sverige är en bit på väg och ska bli det första fossilfria välfärdslandet. Industrin behöver stödjas för att fortsätta den gröna omställningen, därför vill vi bland annat utöka industriklivet. Vi ska dessutom ställa höga krav på den offentliga verksamheten att vara föregångare när det gäller att efterfråga hållbara val inom exempelvis transporter. Stora delar av de fossila bränslena i värmesektorn är utfasade men inom transportsektorn återstår mycket att göra inte minst en omställning av flyget som idag står för en stor del av utsläppen. Kollektivtrafiken och tågtrafiken för gods- och persontrafik behöver byggas ut och rustas upp i hela landet. Staten ska ha det övergripande ansvaret för tågtrafiken. Det ska vara möjligt för människor att resa kollektivt i större utsträckning i hela landet. Att ha lägre eller helt subventionerade biljettpriser är en viktig del i tillgängliggörandet tillsammans med turtäthet. Vägnetet behöver också elektrifieras och fler laddstationer behövs i hela landet. Nyförsäljning av bensinbilar behöver ha ett slutdatum. Framtidens fordon kommer behöva drivas av olika bränslen, elektrifiering är en del men även biobränsle och vätgas är andra viktiga exempel.

Kärnkraften är både miljöfarlig och en säkerhetsrisk och måste avvecklas. Idag driver flera politiska partier på för att satsa på kärnkraften trots att den både är olönsam, att det är stora problem att bryta uran och att det inte finns någon lösning på slutförvaringen. Dessutom är uranet en ändlig produkt. Vi menar att vi ska satsa på miljövänliga och förnyelsebara energikällor istället.

Ett hållbart samhälle

Den svenska miljöpolitiken har drivit fram viktiga förändringar, effektiviserat produktionen och minskat de svenska utsläppen av till exempel växthusgaser.

Trots det förbrukar vi mer naturresurser än vi har råd med och skapar oåterkalleliga förändringar av jordens klimat. Det återstår mycket arbete med att ställa om till ett hållbart samhälle och säkerställa hållbara uttag av naturresurser. Vi ska värna den biologiska mångfalden, social och ekonomisk rättvisa både lokalt och globalt. Klimat och miljöproblem tar inte hänsyn till nationsgränser. Internationella handelsavtal ska utformas så att hänsyn tas till människor, miljö och demokrati samt att kvinnors och flickors rättigheter värnas. Våra jord- och skogsbruk, liksom sjöar, hav och vattendrag är ett exempel på områden som klimatomfattigt måste prioriteras genom stopp av utsläpp, föroreningar och mikroplaster.

Både barn och vuxna omges av gifter i vardagen, i hemmet och på jobbet. Arbetet för giftfria närmiljöer måste prioriteras. Alla förskolor, skolor, fritidsmiljöer och offentliga lokaler ska vara kemikaliesmarta. Därför måste EU:s kemikaliestrategi efterlevas och utvecklas.

En jämställd ekonomisk politik och en skattepolitik för samhällsbygget

Samtidigt som välståndet stiger för de flesta har den sociala utsattheten koncentrerats till vissa områden. Sverige har haft de snabbast växande klyftorna inom hela OECD under senare år. Allt färre äger allt mer. Det är en långsiktig negativ utveckling, klassklyftorna i Sverige har ökat i decennier. Förutom ojämlikhet präglas de ekonomiska klyftorna av stora skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor tjänar mindre än män i nästan alla sektorer. Män har högre ägandeandel i privata tillgångar som fastigheter, värdepapper och företag än kvinnor. Det resulterar även i högre kapitalinkomster.

Skattesystemet reformerades på 1990-talet, men sedan dess har omfattande avsteg gjorts från grundläggande principer om neutralitet, förutsägbarhet och likformighet. Till exempel har införandet av jobbskatteavdraget inneburit att den skatt som betalas på lön (inkomst av anställning) har reducerats medan skatt på pension, sjukpenning, a-kassa och föräldrapenning inte har det. Det är en orättvisa som måste ändras.

Skattepolitiken måste återfå en tydlig fördelningspolitisk och jämställdhetspolitisk profil för att minska de ekonomiska klyftorna. Det är en förutsättning för ett jämlikt Sverige. Därför behöver vi se till att skatt betalas efter bärkraft genom borttagande av jobbskatteavdrag, höjda kapitalskatter, återinförandet av fastighetsskatten, värnsskatt och förmögenhetsskatt. Även RUT- och ROT-avdraget samt ränteavdraget bör succesivt tas bort. Resurserna borde istället användas för att stärka offentlig sektor och bidra till fler arbetstillfällen.

Skatterna bör också växla från skatt på arbete till skatt på konsumtion och kapital. Skattepolitiken ska utformas så att det gynnar en grön omställning. Klimat- och miljöförstörande verksamhet ska beskattas hårdare. Inom vissa områden kan till exempel höjda miljö- eller konsumtionsskatter växlas mot sänkta skatter på arbete. Skatterna ska garantera välfärdens finansiering, ökad jämlikhet och jämställdhet samt främja arbete.

S-KVINNORS KRAV:

- Samhällsekonomin ska ta hänsyn till både ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter.

- Klimatfrågan ska alltid vara överst och inkluderad vid politiska beslut.
- Att Sverige inför koldioxidbudget på nationell, regional och lokal nivå.
- Ett mål för att minska de konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser ska införas och en halvering behöver nås innan 2030.
- Genomföra en stor folkbildningsinsats för demokrati, miljö och hållbarhet
- BNP ska kompletteras med indikatorer som mäter och följer upp välmående.
- Cirkulär- och delningsekonomi ska utvecklas, uppmuntras och stärkas på alla nivåer.
- Konsumentmakten ska stärkas och klimatdeklarationer måste finnas vid köp av varor och tjänster.
- Kostnaderna för frakt ska synliggöras och frakten ska täcka de verkliga utsläppskostnaderna.
- Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland.
- Sverige ska avveckla kärnkraften.
- Tåg- och kollektivtrafiken ska rustas upp och byggas ut i hela landet, lånefinansiering ska kunna användas.
- Sänkta eller helt subventionerade biljettpriser i tåg- och kollektivtrafik.
- Stopp för nyförsäljning av bensin- och dieslbilar senast 2030.
- Elektrifiering av hela transportsystemet och satsning på fler alternativ på fossilfria bränslen.
- Utöka industriklivet och underlätta för fler industriföretag att leda utvecklingen av grön omställning.
- Klimatklivet ska breddas till att också gälla ett cirkulärt kliv.
- Sverige ska motverka utarmningen av den biologiska mångfalden.
- Sverige ska bli ett föregångsland gällande giftfria miljöer.
- EU ska förverkliga den europeiska kemikaliestrategin.
- Riktad beskattning på klimat- och miljöförstörande verksamhet.
- Avskaffa jobbskatteavdraget, så att pension, sjuk- och aktivitetsersättning, arbetslöshetsersättning och föräldrapenning beskattas som inkomst på arbete.
- Gör om skattesystemet i sin helhet utifrån en fördelningspolitisk profil med förmögenhetsskatt, fastighetsskatt, införande av högre kapitalskatter och återinförd värnskatt.
- Mer resurser för att stoppa skatteplanering och skattesmitning.
- Avskaffa RUT- och ROT-avdraget.

5. Ett jämställt och tryggt arbetsliv

För att nå ett fullt ut jämställt samhälle krävs att de ekonomiska klyftorna i samhället sluts och att alla människor har ett jobb eller meningsfull sysselsättning att gå till. Resultatet av dagens ojämsställda och uppdelade arbetsmarknad är att kvinnor har betydligt lägre livsinkomster än män, fortfarande skiljer runt 3,6 miljoner kronor under ett helt arbetsliv. Det skapar mindre frihet för kvinnor under och efter arbetslivet. Att gå till ett arbete eller sysselsättning är något fint. Förutom att bidra ekonomiskt till vår gemensamma välfärd innebär ett arbete eller en sysselsättning en egen identitet och större självständighet.

Redan i förskoleålder befästs könsroller och normer för vad som anses vara "manligt" och "kvinnligt", detta styr sedan vilka utbildningar och yrken som väljs. En könssegregerad arbetsmarknad befäster också könsroller och stereotypa uppfattningar. Hela samhället förlorar på en ojämsställd arbetsmarknad. Ojämsställdheten i samhället påverkar och förstärker ojämsställdheten på arbetsmarknaden.

Kvinnors arbetsvillkor

Dagens arbetsvillkor är en konsekvens av ett ojämsställt samhälle. Kvinnor har alltid varit och är även idag de som drabbas hårdast av otrygga anställningar och dålig arbetsmiljö. Det kan vi aldrig acceptera. Alla som arbetar ska ha trygga och schyssta villkor, alla som arbetar måste därför skyddas mot godtyckliga uppsägningar. Bra arbetsvillkor måste också innebära heltid som norm på hela arbetsmarknaden och avskaffande av delade turer, allmän visstid, timanställningar, sms-anställningar och hyvling som idag är vardag för många kvinnor. Gig-ekonomin och så kallade gig-jobb innebär att uppdragsgivare och uppdragstagare matchas via digitala plattformar. Dessa uppdragsbaserade jobb innebär sämre anställningstrygghet och en ökad sårbarhet för den enskilde. Algoritmer tar över arbetsgivaransvaret, som då också avhumaniseras och de fackliga förutsättningarna försvåras. Dessa företag behöver tvingas ta arbetsgivaransvar gällande arbetsvillkor och arbetsmiljö.

För att få en trygg arbetsmarknad är det viktigt att stärka och värna den svenska modellen där parterna kan förhandla utan yttre påverkan. Det är grunden för att skapa långsiktig trygghet för arbetare. De fackliga organisationerna behövs ges ett ökat demokratiskt inflytande på arbetsplatserna, bland annat utifrån skyddsombudens utökade tillträdesrätt samt avdrag för fackföreningsavgift. Dessutom behöver Arbetsmiljöverket ges utökade resurser i syfte att tillsätta fler arbetsmiljöinspektörer.

Arbetsmiljön inom främst de kvinnodominerade sektorerna är ytterst bristfällig och som konsekvens tvingas kvinnor ofta gå ner i arbetstid, ha längre och återkommande sjukskrivningar och gå i förtidspension. Arbetsgivarna måste få och ta ett ökat ansvar för att tillgodose en bra och trygg arbetsmiljö, inte minst utifrån ett perspektiv om psykisk hälsa och att motverka stress. Ingen ska behöva dö, bli sjuk eller sjukskriven på grund av sitt arbete. Medarbetarnas egenmakt och inflytande över arbetssituationen måste därför öka, liksom möjligheten och rätten till kompetensutveckling och rehabilitering vid behov. Det är också viktigt att i de verksamheter och yrkesområden där den anställde riskerar att möta och utsättas för våld, göra det tydligt att det är helt oacceptabelt och att det är en arbetssituation som inte ska accepteras.

Kvinnligt dominerade och manligt dominerade yrken värderas på olika sätt vilket bidrar till de stora löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Det är viktigt att parterna är de som sköter lönebildningen. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män måste upphöra. Kvinnors löner måste höjas, det är dags att de kvinnligt dominerade yrkena likställs med de manligt dominerade yrkena. Vi kräver tydliga

kompetenskrav på välfärdsyrkena genom att införa fler legitimationskrav och utbildningsvägar för att komplettera kunskap eller validera befintlig kunskap.

A-kassan är en arbetslöshetsförsäkring som behövs för den som blir av med jobbet, men är i grunden också en viktig garant för trygga arbetsvillkor även för de som är i arbete. Det är viktigt att A-kassan ligger på en nivå som möjliggör trygghet och omställning. Karensdagarna inom arbetslöshetsförsäkringen ska tas bort.

Idag gör karensavdraget att de som har låga löner i stor utsträckning tvingas gå till jobbet fast de är sjuka. Din lön eller plånbok ska inte avgöra om du kan vara hemma från jobbet för att bli frisk och dessutom inte riskera att smitta kollegor eller andra du möter i ditt arbete. Därför behöver karensavdraget avskaffas helt, du ska inte drabbas ekonomiskt av att du blir sjuk.

Resultatet av en ojämsälld arbetsmarknad är att kvinnor har betydligt lägre lön, lägre pensioner och därmed lägre livsinkomster över hela livet. Det tillsammans med den ojämsällda fördelningen av obetalt hemarbete påverkar kvinnors pensioner, många kvinnor får idag endast garantipension. Idag lever många kvinnor under EUs fattigdomsdefinition. Pensionssystemet behöver ses över i sin helhet utifrån ett jämställdhetsperspektiv med syfte att säkerställa en höjd garantipension och att alla får minst 72 procent av sin lön i pension per månad. Det krävs också höjda pensionsinbetalningar.

Arbetsliv och familjeliv

För att nå målet om full sysselsättning och kvinnors ekonomiska självständighet, behöver kvinnors deltagande i arbetslivet öka, men också männens närvaro och engagemang i hemmet. Ett hållbart arbetsliv, med balans mellan familj, arbete och fritid, är en förutsättning för detta.

Den enskilt mest betydelsefulla reform för ökad jämställdhet i arbetslivet och familjelivet är en helt individualiserad föräldraförsäkring. Det ojämlika uttaget idag leder till sämre löneutveckling och lägre pension för kvinnor. Men även kvinnors möjlighet att avancera i arbetslivet minskar och färre blir chefer. Det befäster ojämlika strukturer där kvinnor tar mer ansvar för obetalt hemarbete medan männen kan lägga mer tid på förvärvsarbetet.

När kvinnor får barn ökar risken för sjukfrånvaro markant, detsamma gäller inte för män. Studier visar att 15 år efter första barnet har inkomstskillnaden mellan mamman och pappan ökat med 32 procent. En delad föräldraförsäkring minskar löneklyftan mellan kvinnor och män. För varje månad som pappan är föräldraledig ökar mammans lön med knappt 7 procent. Det är en samhällsvinst för framtiden att dela på föräldraförsäkringen och en rättighet för barn att tidigt få knyta an till båda föräldrarna.

Pappor som har större engagemang i omsorgen av sina barn mår bättre. För välfärdssektorn skulle ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen även innebära att kontinuiteten och kvaliteten i välfärden skulle öka eftersom behovet av vikarier skulle minska.

Försäkringens längd, flexibilitet och åldersgränser påverkar jämställdheten. Inte minst påverkar det kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Idag kan föräldraledighet tas ut till barnen är 12 år, föräldraförsäkringen behöver förändras så den tas ut sammanhängande under barnens tidiga år. Detta behöver ses över i anslutning till införandet av familjeveckan.

Barnomsorg och äldreomsorg ska vara av hög kvalitet, det ska finnas lagstadgad rätt till barnomsorg på obekvämt arbetstid samt vara subventionerad och tillgänglig när tiden för föräldraledigheten är slut.

30 timmars arbetsvecka som norm med bibehållen lön är en viktig reform för bättre hälsa, minskad sjukfrånvaro, lägre arbetslöshet, mer fritid och ökad jämställdhet.

Kompetensutveckling för alla och ett livslångt lärande

God kompetens gör oss redan idag tryggare, mer kreativa och rörliga på arbetsmarknaden. Tillgång till rätt kompetens är avgörande för möjligheterna att skapa framgångsrika företag och nya jobb. På framtidens arbetsmarknad ligger tryggheten inte enbart i anställningstiden, utan även i kompetensen. Men den utbildning människor har med sig när de kommer in på arbetsmarknaden räcker sällan för ett helt arbetsliv.

Frågan om livslångt lärande handlar dock lika mycket om hur vi hanterar strukturomvandling utan att klyftorna ökar och människor hamnar utanför arbetsmarknaden. När kunskapskraven förändras måste arbetstagare rustas genom utbildningsinsatser. Det är lika viktigt oavsett om orsaken är automatisering, ökande internationell konkurrens eller den gröna omställningen. Arbetstagare måste ges chansen att hålla jämna steg med utvecklingen. På så sätt är vidareutbildning och livslångt lärande just en fråga om social rättvisa.

Arbetslivet befinner sig under ständig förändring. Den ökade automatiseringen och ökade digitaliseringen i samhället har inneburit att en del jobb har försvunnit, fler arbeten kan idag utföras digitalt. Det har också inneburit att nya jobb och nya arbetsmarknader har skapats. Över tid visar forskning ändå på att den totala sysselsättningen hittills inte minskat på grund av teknologisk utveckling. Däremot visar forskning på att vissa grupper drabbas hårdare av teknologisk utveckling och vi får en polariserad efterfrågan på arbetskraft och arbetsmarknaden kan bli mer polariserad.

För det andra kommer det leda till att utveckla arbetslivet, till en högre kvalitet på varor och tjänster och till att företag och offentlig verksamhet sköts mer effektivt. Det är emellertid också viktigt att det livslånga lärandet stärker individens personliga utveckling och möjligheten att delta aktivt i det demokratiska arbetet. En aktiv arbetsmarknadspolitik krävs så att arbetslösheten inte skiljer sig beroende på var i landet man bor, vilken etnicitet eller klassbakgrund man har. Utbildning och bildning måste ha ett vidare syfte än att enbart göra människor anställningsbara. Det handlar om att stärka det demokratiska samhället och om att göra livet meningsfullt och njutbart för oss medborgare. Folkbildning i dess vidare bemärkelse bygger broar mellan samhällsklasser och olika språk och kulturer, den är inkluderande och den stärker demokratins grunder i de breda folklagren. Kunskap är makt och måste delas av alla, därför är det viktigt med generellt höjda investeringar i utbildningsplatser och anslag hos både universitet, högskola, folkhögskolor, studieförbund, yrkesutbildningar samt Komvux. Studiestöden är en förutsättning för det livslånga lärandet, det bör finnas anpassade studiestöd för vuxna med försörjningsansvar.

En effektiv produktion i företagen är den grund som hållbara arbeten måste bygga på. Trygga och utvecklande jobb är vägen för att möta företagets flexibilitetskrav. Otrygga anställningar, utarmade jobb och bristande kompetensutveckling är fel väg. Den stärker inte Sveriges konkurrenskraft och den skapar inte det välfärdssamhälle som vi vill se.

S-KVINNORS KRAV:

- Säkerställ balansen mellan parterna på arbetsmarknaden och värna den svenska modellen.
- Se över pensionssystemet utifrån ett jämställdhetsperspektiv med syfte att höja garantipensionen samt säkerställa att alla får 72 procent av sin lön i pension per månad.
- Permanent höjning av A-kassa som gäller under hela ersättningsperioden.
- Helt slopat karensavdrag i sjukförsäkringen.
- Gig-plattformarna ska tvingas ta arbetsgivaransvar och teckna kollektivavtal.

- Fler regionala skyddsombud samt utökad tillträdesrätt.
- Fackföreningsavgiften ska vara avdragsgill.
- Inför heltid som norm som lagstiftning för hela arbetsmarknaden.
- Avskaffa allmän visstidsanställning som anställningsform, avskaffa delade turer samt avskaffa hyvling.
- Inför individualiserad föräldraförsäkring som tas ut sammanhängande under barnets tidiga år.
- 30 timmars arbetsvecka med bibehållen lön ska vara norm på arbetsmarknaden.
- Antalet utbildningsplatser ska ökas för att tillgodose behoven av livslångt lärande.
- Tydliga kompetenskrav på välfärdsyrken genom fler legitimationskrav och utbildningsvägar för att komplettera kunskap eller validera befintlig kunskap.
- Statligt ansvar för kompetensutvecklingsfonder för att möjliggöra omställning och kunskapsutveckling.
- Jämställd och lika möjlighet till kvalitativ samt inkluderande kompetensutveckling både på och utanför arbetsplatsen under hela arbetslivet.
- Sverige ska ratificera ILOs konvention C190 – om våld och trakasserier i arbetslivet.
- Studiestöd för vuxna med försörjningsansvar ska utvecklas.
- Att S-kvinnor ska verka för att Arbetsförmedlingens lokalnärvaro i kommunerna är verkligen lokal närvaro.

6. Jämställd hälsa

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor. En god folkhälsa ska vara så jämlikt och jämställt fördelad som möjligt. Sociala och geografiska skillnader får inte missgynna låginkomstgrupper med stora vårdbehov. Vården ska finnas nära och vara tillgänglig. Är det längre att ta sig till vårdcentralen är det i regel svårare för kvinnor.

Hälso- och sjukvårdslagen (SFS nr 2017:30) slår fast att målet är god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen, vilket kan innebära olika insatser.

Den stora förändringen av sjukförsäkringen, den så kallade rehabiliteringskedjan som infördes 2008, har haft stor påverkan på många sjukskrivna. Idag lever inte sjukförsäkringssystemet upp till de förväntningar vi har så att de som av någon anledning inte kan jobba har en ekonomisk trygghet. Regeltillämpningen har skärpts och speciellt drabbas de långtidssjukskrivna. Men detta gör inte att människor blir friskare och återvänder till arbetet utan de bara försvinner från sjukförsäkringsstatistiken.

S-kvinnor oroar sig för den allt mer marknadsstyrda hälso- och sjukvården som kännetecknas av privatiseringar och etableringsfrihet som inte går i takt med behovsstyrningen.

Medborgarnas och ansvariga politikernas möjligheter att påverka den skattefinansierade vårdens omfattning och fördelning har minskat, samtidigt som vårdföretagens makt har ökat.

Jämställd och jämlik hälso- och sjukvård

Det finns idag omotiverade skillnader mellan kvinnor och män som gör att hälsan inte är jämställd. Aktuell forskning visar att det skiljer sig i tillgänglighet, läkemedel, vårdkvalitet och vårdtillgång beroende på kön. Skillnaderna kan inte heller förklaras av medicinska skäl till olika behandling på grund av kön. De är därför omotiverade och strider mot hälso- och sjukvårdslagen.

Ett annat perspektiv på ojämställd hälso- och sjukvård är faktumet att nästan två tredjedelar av dem med privat sjukvårdsförsäkring är män. Idag kan personer med en privat sjukvårdsförsäkring få en snabbare vård utan att det beror på att de har större medicinska behov. Hos vårdgivare som både tar emot patienter med och utan privat sjukvårdsförsäkring får patienterna utan försäkring vänta längre, med andra ord kvinnor.

Många kvinnor har en sämre fysisk och psykisk hälsa, som ett resultat av bland annat sämre arbetsmiljö och arbetsvillkor samt mer ansvar för oavlönat hemarbete. Två av tre sjukskrivna är kvinnor. Kvinnors högre sjukskrivningstal och sämre hälsa kan även ses i ett större perspektiv. Om du får vänta längre på operation eller inte behandlas för smärta är risken större att bli sjukskriven. I vården av till exempel hjärt- och kärlsjukdomar är kvinnor i högre utsträckning underbehandlade och får i lägre grad behandling med nyare och dyrare läkemedel jämfört med män. Socioekonomiska faktorer spelar en stor roll i levnadslängd och livskvalitet och visar att kvinnor blir särskilt drabbade. Belastningsskador och stress i kontaktyrken ökar som orsak till kvinnors ohälsa. Många kvinnor vittnar om att deras hälsoproblem inte tas på allvar inom vården. Mer kunskap och kompetens måste därför tillföras om kvinnors behov för att uppnå jämställdhet i vården.

Forskning visar att HBTQI-personer har sämre hälsa jämfört med övriga befolkningen. Skillnaderna beror bland annat på att de i större utsträckning utsätts för fördomar och diskriminering. Vården behöver ökad kunskap och kompetens i bemötande och vård av HBTQI-personer.

Bröstcancer och livmoderhalscancer

Bröstcancer är den vanligaste cancersjukdomen bland kvinnor i västvärlden. Cirka 80 procent av alla som får bröstcancer är över 50 år, trots det slutar de avgiftsfria mammografiundersökningarna vid 74 års ålder. Vi anser inte att mammografiscreeningen ska ha en övre åldersgräns.

Varje år insjuknar cirka 500 kvinnor i Sverige i livmoderhalscancer. Idag erbjuds kvinnor i åldern 23–64 år regelbunden cellprovtagning samtidigt som både flickor och pojkar vaccineras mot HPV-virus, som är den vanligaste orsaken till livmoderhalscancer. Vaccinationen har en hög träffsäkerhet och är mycket effektiv. Genom att vaccinera och screena kan vi utrota livmoderhalscancer. Gynekologisk cellprovtagning för att upptäcka livmoderhalscancer ska inte ha någon övre åldersgräns.

Psykisk ohälsa

Orsakerna till psykisk ohälsa är många och olika, men tydligt är att kvinnors psykiska ohälsa är stor i alla åldrar. Allt fler flickor och unga kvinnor upplever psykisk ohälsa på grund av de krav som ställs på dem från skola, sociala medier och omgivningen. Ett ojämnt föräldraskap med huvudansvar för hem och familj skapar stress hos många kvinnor och riskerar leda till sjukdom. Även större ansvar för närstående, till exempel hjälp till äldre anhöriga när äldreomsorgen brister, påverkar kvinnors hälsa. Psykisk ohälsa hos äldre ses ofta som en del av åldrandet och uppmärksammas varken av den äldre, av anhöriga eller av sjukvårds- och omsorgspersonal. Var tredje kvinna över 77 år har besvär med ångest och depression tillhör det vanligaste psykiska hälsoproblemet hos äldre personer. S-kvinnor anser att det behöver tas ett helhetsgrepp för att förbättra kvinnors psykiska mående genom hela livet.

Kvinnors psykiska ohälsa är nära knutet till välfärdens frågor och arbetslivsfrågor. Arbetsmiljöverket visar i en undersökning att cirka 15 procent av kvinnorna i den arbetande befolkningen upplever besvär till följd av stress eller andra psykiska påfrestningar. Motsvarande siffra för män är 8 procent. Kvinnor arbetar oftare än män i otrygga anställningsformer vilket skapar oro för hur man ska försörja sig och minskar möjligheten till förutsebarhet i livet. Framför allt kvinnor i så kallade kontaktyrken har högre risk att bli sjuka av psykisk ohälsa på grund av stressrelaterade orsaker.

S-kvinnor anser att det behövs satsningar på ett hållbart arbetsliv och en bra arbetsmiljö med fokus på sociala arbetsförhållanden. Det är också viktigt att omsorgen i kommunerna har kunskap och avsätter resurser för att möta den psykiska ohälsan, genom att i god tid erbjuda stödsamtal, träff med sjuksköterska med psykiatrisk kompetens eller psykolog.

Tandvård

Det är nu dags att behandla tänderna som en del av kroppen. Ingen ska behöva leva med dåliga tänder på grund av sin ekonomi. Kvinnor med låg inkomst eller låg pension har sällan råd att gå till tandläkaren. Dålig tandhälsa kan leda till infektioner, tandlossning och åderförfalkning som kan vara en orsak till hjärtinfarkt. Inflammationer i munnen är ett hot mot det allmänna hälsotillståndet.

S-kvinnor anser att tandvården ska likställas med övrig sjukvård. Det ska inte skilja sig om du söker vård för tänderna eller hjärtat. En jämlik tandvård ökar folkhälsan och ger därmed också en mer jämlik och jämställd hälsa.

Att bli förälder

Att vänta och föda barn ska vara tryggt och säkert. Mödravården och förlossningsvården ska vara tillgänglig med kompetent personal och rätten till en säker förlossning ska vara en självklarhet.

Det finns brister i socialförsäkringen för kvinnor som blir sjuka i samband med graviditeten. Även om graviditet inte är en sjukdom, så måste en gravid kvinna med nedsatt arbetsförmåga ha rätt till samma sjukpenning som andra och inte särbehandlas negativt.

Socialstyrelsens kartläggningar visar på brister och stora variationer i graviditets- och förlossningsvården. Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att förebygga, upptäcka, behandla och följa upp förlossningsskador, både på sjukhuset och efter hemgången. I många regioner åker mödrar hem tidigt efter förlossningen och då kan risken vara större att vården missar skador. Särskilt utsatta grupper kan behöva extra stöd både under och efter graviditeten. Det är även viktigt att det finns information på fler språk.

Efter att ha fött barn uppvisar kvinnor högre sjuktal än män. En viktig del av förklaringen ligger sannolikt i kvinnors större ansvar för barn, hem och arbete. Jämställdhetsreformer och feministisk politik behöver fortsätta främja att kvinnor och män tar lika stort ansvar för familj och obetalt arbete.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Sexuell och reproduktiv ohälsa är idag det vanligaste hälsoproblemet bland kvinnor i världen. En komplicerad graviditet, förlossning, abort och övergrepp som våldtäkt och könsstympning kan innebära livsfara. Rätten till mödravård, förlossningsvård, preventivmedel och utbildning för att förebygga sexuell ohälsa är livsviktig.

Rätten till fri abort är avgörande för att kunna bestämma över sig själv och sin egen kropp. Hoten mot aborträtten kryper närmare. Abortmotståndarnas strategi med skrämmande bilder och slagord har kompletterats med en mer smygande juridisk kamp för att urholka aborträtten. S-kvinnor står upp för aborträtten både nationellt och internationellt. Kvinnor ska mötas av professionell personal som bortser från egna värderingar.

Ungas kunskap om sexualitet, samtycke och relationer behöver stärkas. Det finns idag föreställningar om hur sex och samliv ska ske som påverkats av pornografi. Dessa kan vara rent skadliga. Läroplanen i skolan har nyligen ändrats för att i högre grad lyfta dessa frågor samtidigt som kunskap om sex och relationer blivit obligatoriska i lärarutbildningarna. Det är viktigt att följa upp vad dessa förändringar får för resultat. Skolan bör även samverka med ungdomsmottagningarna.

Ungdomsmottagningarna spelar en viktig roll för att stärka ungas sexuella hälsa och egenmakt. Uppskattningsvis 80–90 procent av besökarna på ungdomsmottagningar är tjejer, vilket delvis kan förklaras av att preventivmedelsrådgivning fortfarande främst riktar sig till tjejer. Killar har generellt lägre benägenhet att söka stöd. Ungdomsmottagningar måste aktivt arbeta för att även nå killar.

Klimakteriet

Klimakteriet är en naturlig del av kvinnors åldrande. Symtomen för klimakteriet varierar, några märker det inte medan andra upplever en stor skillnad mot tidigare. Nästan 75 procent av alla kvinnor upplever dock någon förändring eller besvär. I vissa fall har klimakteriet symtom som i stor utsträckning påminner om utmattning och utbrändhet.

I dagsläget hänvisas kvinnor med frågor och besvär oftast till en allmänläkare på vårdcentralen och skickas inte vidare till en gynekolog. Det innebär en risk att kvinnor blir feldiagnostiserade och i stället för diagnos klimakteriet får diagnos utmattning eller utbrändhet.

Forskning

Många gånger saknas kvinnor i forskningsstudier. Det är ett allvarligt jämställdhetsproblem eftersom utebliven forskning kan leda till mer lidande och högre dödlighet. Kvinnosjukdomar är också mindre prioriterade inom forskningen. Det handlar framför allt om problem och sjukdomar kopplade till

kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa, som exempelvis endometrios, inkontinens, vestibulit och förlossningsskador. När kvinnor leder medicinska forskarlag så ökar chansen att könsskillnader studeras.

S-KVINNORS KRAV:

- Regionala kartläggningar som verkar för att vården blir jämställd och jämlik och får bort skillnader i hälsa, vårdkvalitet och vårdtillgång.
- Avskaffa tidsgränserna i rehabiliteringskedjan. Möjligheten till sjukpenning måste hänga på arbetsförmåga och hälsa – inte på hur länge du varit sjuk.
- Vård ska ges efter behov. Det ska inte vara möjligt att genom privata sjukförsäkringar tränga undan patienter med större vårdbehov.
- Tillsätt en sjukvårdspolitisk maktutredning med uppgift att klarlägga ”vem som styr vad” inom vården.
- Livmoderhalscancer ska utrotas i Sverige.
- Avgiftsfri mammografi även för kvinnor över 74 år.
- Ta bort övre gränsen för screening av livmoderhalscancer.
- Inför avgiftsfria hälsoundersökningar succesivt från 75 år i hela landet.
- Särskilda insatser för att stärka HBTQI-personers rättigheter.
- Bekämpa psykiska ohälsa för kvinnor i alla åldrar.
- Ökad samverkan och mer effektiva insatser (inom och mellan kommuner och regioner) för barn och ungdomar som inte mår bra i syfte att stärka den psykiska hälsan eftersom hälsan påverkas av biologiska, psykologiska, sociala och samhällsrelaterade faktorer.
- Hälsa- och sjukvården samt tandvården ska fråga om våld i hemmet på rutin. Frågan ska inte bara ställas vid mötet med patient utan även till medarbetare vid medarbetarsamtal
- Tandvården ska jämföras med övrig sjukvård och ingår i samma försäkringssystem.
- Säkra tillgången till säker förlossningsvård och minimera, diagnostisera och åtgärda antalet förlossningsskador samt förbättra eftervården.
- Gör en samlad utredning över hur graviditet hanteras i socialförsäkringen.
- Inför en nationell handlingsplan för förlossningsvården.
- Värna rätten till fri abort, nationellt och internationellt.
- Vårdpersonal ska inte kunna neka att göra abort, vi säger nej till samvetsklausul.
- Bejaka tjejers och kvinnors sexualitet, bekämpa sexism och osunda föreställningar om sex och samlevnad.
- Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer ska nå alla elever i grundskolan.
- Besök på ungdomsmottagningar ska vara avgiftsfria och nå alla.
- Menstruationsskydd ska vara kostnadsfria.
- Höjd kunskap och förbättrad vård av klimakteriebesvär som är likvärdig i hela landet.
- Ökad forskning och kunskap om kvinnors hälsa och sjukdomar.

7. Exploatering och objektifiering av kvinnokroppen

Våldtäkt, trafficking, prostitution och pornografi är exempel på förnedring och exploatering av kvinnokroppen som fysiskt och psykiskt påverkar kvinnor. Alla former av exploatering och utnyttjande av kvinnokroppen behöver motkrafter och ska motarbetas i ett jämlikt och jämställt samhälle.

När de yttersta konsekvenserna av ett ojämnt samhälle inte bara gör sig påminda, utan bereds plats i samhället, måste vi reagera. Metoo-upproppen har på ett tydligt sätt visat på behovet av ett ständigt pågående arbete för att motverka sexuella trakasserier och sexism. Det behövs lagstiftning mot sexistisk reklam, marknadsföring och objektifiering av kvinnor i media, då denna exploatering kan ge psykiska konsekvenser som påverkar ungas självbild och kroppsideal negativt.

Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor omfattar fysiskt, psykiskt, ekonomiskt, materiellt och sexuellt våld och är så utbredd att det klassas som ett strukturellt samhälls- och folkhälsoproblem. Våld mot kvinnor är en kränkning av den kroppsliga integriteten och kvinnors grundläggande friheter och rättigheter och är självklart en brottslig handling. Våldet måste förebyggas, motverkas och offren erbjudas skydd och stöd. Att arbeta med värderingar och manlighetsnormer är också oerhört viktigt och måste genomsyra hela samhället.

Många av de kvinnor som utsätts för våld av sin partner har svårt att bryta sig loss från relationen eftersom de är känslomässigt engagerade och/eller befinner sig i en beroendeställning till sin förövare. Ojämnta löner och pensioner i kombination med dagens bostadssituation försvårar för utsatta kvinnor att lämna sina män. Många kvinnor drabbas hårt ekonomiskt vid en separation eller kan över huvud taget inte separera från sin partner på grund av ekonomiska faktorer. Vid en bodelning kan kvinnor även försätts i en långdragen ekonomisk process där mannen som ofta har starkare ekonomiska förutsättningar försvårar för kvinnan att få sin rättmätiga del. S-kvinnor vill att förutsättningarna att tillvarata kvinnans ekonomiska rättigheter vid en separation eller skilsmässa stärks.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) uppskattar att omkring 17 kvinnor mördas varje år av en man de har eller har haft en relation med. Enligt nationellt centrum för kvinnofrid har mer än var tionde kvinna i Sverige utsatts för våld i en nära relation. Mörkertalet är stort och långt ifrån alla kvinnor polisanmäler våldet de utsätts för. Det kan bero på upplevelse av skuld och skam, rädsla för att en polisanmälan ska förvärra situationen samt tron på att rättsväsendet kommer att svika dem i en eventuell process. Det sistnämnda är en rädsla som har visat sig vara befogad eftersom bara 18 procent av anmälningarna om grov kvinnofridskränkning ledde till åtal under år 2019.

Kommunerna har, enligt socialtjänstlagen, det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver. Det är ideella kvinnojourer som står för en stor del av det riktade brottsofferstödet. Cirka 70 procent av de skyddade boendena drivs av en ideell kvinnojour. Många uppger att de tvingas neka kvinnor hjälp på grund av platsbrist, men skillnaderna är stora mellan hur landets kommuner prioriterar kvinnofridsfrågorna. Kommunerna måste ta sitt ansvar och ha en tydlig handlingsplan för att motverka mäns våld mot kvinnor och säkra en långsiktig finansiering av tjej- och kvinnojourerna. Kommunerna kan med fördel ingå IOP-avtal med kvinnojourerna.

Alla kommuner tar i dagsläget inte sitt fulla ansvar, därför bör staten fortsätta vara delaktig i finansieringen av landets kvinnojourer. Detta för att kvinnojourerna ska kunna bygga sin verksamhet långsiktigt oberoende av vilken kommun de verkar i.

Våldet mot kvinnor finns över allt. Särskilt utsatta är kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med funktionsnedsättning och äldre kvinnor där utsattheten kan öka när det sociala livet inskränks. Det är viktigt att ha ett särskilt fokus på dessa grupper.

Ett särskilt barnfridsbrott antogs 2021 som gör det straffbart att utsätta barn för att bevittna brott i nära relationer. S-kvinnor vill även se en strikt lagstiftning som skyddar barn från att träffa en förälder som utsatt barnet eller anhörig för våld.

Hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat våld och förtryck är en utmaning för hela samhället och konsekvenserna är oacceptabla. Patriarkala strukturer som bland annat bidrar till hedersbrott måste alltid kraftfullt motverkas. Kunskapen om hedersförtrycket och hedersvåldets speciella karaktär måste spridas. Det är hot och våld som utövas och/eller sanktioneras av flera personer som står i nära relation till den utsatta. Alla instanser såsom skola, socialtjänst, vård och omsorg samt rättsväsende måste ha rätt redskap för att kunna identifiera, bemöta och bekämpa hedersbrott. Hedersbrott har införts som egen straffskärpning för att förtydliga brottets allvar. Straffskärpningsgrunden omfattar brott där motivet varit att bevara eller återupprätta en enskild persons heder eller en hel familjs, släkts eller liknande grupps heder.

Barn- och tvångsäktenskap är förbjudet i Sverige. Flera skärpningar har skett på området de senaste åren och dessa bör följas upp för att se att lagstiftningen tillämpas. Detsamma gäller könsstympning, som är förbjudet i Sverige oavsett om det sker här eller utomlands. Trots det sökte 5000 kvinnor vård för problem kopplade till könsstympning under åren 2012–2018, men det antas finnas ett stort mörkertal. Insatser för att förebygga och förhindra könsstympning behöver öka. Fler specialiserade mottagningar behövs för likvärdig vård i hela landet.

Nej till sexköp

S-kvinnor var drivande i införandet av den svenska sexköpslagen som kriminaliserar den som köper, men inte den som säljer, sex. Lagen är viktig för att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel. Vi vet att handeln hade varit betydligt mer omfattande utan en sexköpslag. Det blir tydligt i jämförelse med länder som legaliserat sexköp, där stora bordellverksamheter växer fram utan att de fått bukt med den svarta sexhandeln. Sexköpslagen har också en normerande effekt – den visar att Sverige inte accepterar handel med människors kroppar.

Kunskaper om prostitution ökar i samhället men samverkan mellan olika instanser, till exempel polisen, socialtjänsten och hälso- och sjukvården behöver bli bättre. Alla personer som vill lämna prostitution ska få det stöd och den hjälp som de behöver. Idag är straffet för sexköp böter eller max ett års fängelse, men sexköp borde alltid leda till ett frihetsberövande straff. Våldigt få lagförs för sexköp, det är en brottslighet som måste prioriteras högre och kräver mer resurser. En orosanmälan ska också vara obligatorisk när sexköparen är förälder.

När svenska medborgare köper sexuella tjänster utomlands gäller inte sexköpslagen. För att det ska bli möjligt krävs att brottet undantas från dubbel straffbarhet, dvs. att handlingen blir lika olaglig utomlands som i Sverige. Undantag för dubbel straffbarhet gäller för en rad andra allvarliga sexualbrott och borde även gälla för sexköp.

Sexualbrott

Nolltolerans ska gälla alla former av sexuella trakasserier. Vi får aldrig acceptera eller normalisera att människors livsutrymmen begränsas för att andra tar sig rätten att ta för sig av deras kroppar, varken i de privata eller offentliga rummen.

2018 trädde samtyckeslagen i kraft, som vi S-kvinnor länge kämpat för. Lagen om våldtäkt bygger på avsaknad av frivillighet istället för förekomst av våld, hot eller särskilt utsatt situation. S-kvinnor vill att den svenska samtyckeslagen går på export.

Vi ser också att det är viktigt att offret prioriteras och respekteras genom hela vårdkedjan och rättsprocessen och får rätt stöd. Att alla som anmäler en våldtäkt får ett målsägandebiträde är ett första steg. Kunskapen om sexualbrott behöver stärkas inom hela rättsväsendet.

Pornografi och människohandel

Den globala handeln med människors kroppar är en mångmiljardindustri. I huvudsak är det kvinnor och barn som hänsynslöst utnyttjas. Kvinnor och barn i prostitution riskerar att bli utsatta för våld, kontroll och tvång. De befinner sig ofta i en utsatt situation från början på grund av missbruk, hemlöshet, fattigdom eller att de är offer för människohandel över landsgränser. Detta gör dem extra skyddslösa. De som köper sex utnyttjar någon som är i ett underläge och utsätter denna för en kränkning.

Pornografin styrs även den av ekonomiska intressen. Flera decenniers forskning visar en mängd skadeverkningar på grund av den kommersiella pornografin. Det finns ett samband mellan mäns våldsutövning mot kvinnor och konsumtion av porr. Män som konsumerar porr visar sig vara mer våldsamma och mer benägna att utöva kontroll. Statistik visar också att män som tar del av pornografi i större utsträckning köper sex.

Porrindustrin är starkt präglad av den maktordning som överordnar män och underordnar och nedvärderar kvinnor. Den i dag så kallade "mainstreampornografin" innehåller nästan alltid våld och inte sällan tortyrliknande inslag där kvinnor utsätts för plågsamma, förnedrande och våldsamma sexuella handlingar. Den här typen av pornografiska filmer ska inte förekomma.

Det är svårt för barn att värna sig mot pornografin som blir allt grövre och också allt mer lättillgänglig på grund av den digitala utvecklingen och ungdomar får en skev uppfattning av sexualitet.

Pornografin når allt yngre grupper. Medelåldern när barn ser våldsporr första gången är idag 11 år. Den kommersiella pornografin skapar en starkt snedvriden bild av kvinnors och mäns sexualitet där våld, tvång och förnedring normaliseras. Den uppfattning som unga får av sex ska inte ha sitt ursprung i en människosyn förmedlad av exploatörer, ekonomiska brottslingar och människohandlare. Det krävs olika verktyg, exempelvis porrfilter och åldersverifikation, för att skydda barn.

Surrogatmödraskap

Utifrån principen om alla människors lika värde ska ingen människa betraktas som ett medel för en annan människas behov och handel med kvinnors kroppar är aldrig acceptabelt. Därför ska varken kommersiellt eller altruistiskt surrogatmödraskap legaliseras. Det är dock viktigt att säkerställa att de barn som kommer till världen via surrogatmödrar har samma skydd av samhället som alla andra barn.

S-KVINNORS KRAV:

- Motverka alla former av exploatering och objektifiering av kvinnokroppen.
- Lagstifta mot sexistisk reklam, marknadsföring och objektifiering av kvinnor i media.
- Inför en nollvision mot mäns våld mot kvinnor.
- Mäns dödande av kvinnor ska definieras som femicide när motivet är kvinnohat.
- Utredningar av grov kvinnofridskränkning ska prioriteras och skärpta straff införs.
- Tillför mer resurser till rättsväsendet så att rättsprocesserna kan kortas ner.

- Samtliga som arbetar inom rättsväsendet – poliser, åklagare, domstols- och kriminalvårdspersonal – ska ha kunskap om våldets uttryck och konsekvenser och normkritiskt tänkande.
- Verka för en utredning och lagstiftning där den misstänkte brottsutövaren avlägsnas från den gemensamma bostaden vid misstanke om brott.
- Kontaktförbud ska användas mer frekvent och överträdelser ska bestraffas.
- Frågan om våld ska ställas i mötet med myndigheter, hälso- och sjukvården eller vård och omsorg. Kunskaper om hur våldsutsatta ska bemötas för att få rätt insatser ska finnas.
- Stärk förutsättningarna att tillvarata kvinnans ekonomiska rättigheter vid en separation eller skilsmässa.
- Kommunen ska ta sitt ansvar och prioritera kvinnofridsfrågorna. De ska ha tydliga handlingsplaner för att nå nollvisionen av mäns våld mot kvinnor, tillhandahålla jourlägenheter och säkerställa skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och deras barn.
- Säkerställ en långsiktig finansiering av landets tjej- och kvinnojourer.
- Inför en strikt lagstiftning som skyddar barn från att träffa en förälder som utsatt barnet eller anhörig för våld.
- Följ upp tillämpningen av straffskärpning när det gäller hedersbrott. Se till att de kunskaphöjande insatserna för att identifiera, bemöta, förebygga och bekämpa hedersbrott stärks.
- Följ upp tillämpningen av lagen om stärkt skydd mot barn- och tvångsäktenskap.
- Fler specialiserade mottagningar för könsstympade behövs för likvärdig vård i hela landet.
- Motverka sexköp och prostitution genom förstärkt samverkan mellan olika samhällsinstanser.
- Skärp sexköpslagen så att sexköp alltid leder till ett frihetsberövande straff.
- En orosanmälan ska göras när sexköparen är förälder.
- Svenska sexköpslagen ska gälla för svenska medborgare som köper sexuella tjänster utomlands.
- Skärp straffen för sexualbrott.
- Verka för att pornografiska filmer motverkas och förbjuds som ett första steg för barn och ungdomar genom exempelvis porrfilter och åldersverifikation.
- Verka för att pornografiska filmer kan användas som bevis vid brott i syfte att kunna lagföra ansvariga.
- Driv opinion mot surrogatmödraskap både nationellt och internationellt.

8. Internationell solidaritet

De främsta hoten mot människors grundläggande rättigheter och säkerhet är globala: fattigdom, sjukdomar och epidemier, klimatförändringar, krig, sexualiserat våld och terror.

S-kvinnor har en lång tradition av internationellt freds- och solidaritetsarbete som är grunden för att hantera dagens oroväckande utveckling i världen. Kvinnors rättigheter får ständigt stryka på foten för den globala politiken, vilket vi inte kan acceptera. Globalt är kvinnors ekonomiska och politiska egenmakt långt ifrån en självklarhet.

En feministisk utrikespolitik kräver ett helhetsgrepp. Vi arbetar för att stoppa den patriarkala krigskulturen, återuppbygga säkra fungerande rättsstater, minska fattigdomen och uppfylla grundläggande krav som hälsa, sjukvård, skola och utbildning. Särskilt bör flickors behov av utbildning beaktas. För att uppnå detta måste kvinnor och kvinnoorganisationer ges reella möjligheter att delta aktivt i arbetet med att formulera behov och åtgärder.

Vi arbetar även aktivt för fred och nedrustning och för att stärka kvinnors ekonomiska och politiska egenmakt. Vi bedriver opinionsbildning kring frågor om till exempel våld och sexuellt utnyttjande av kvinnor, kvinnors rätt till sexuell och reproduktiv hälsa, jämställt bistånd, vapenexport, kvinnors villkor på flykt och kvinnors deltagande i fredsprocesser.

Internationellt samarbete

Kvinnokampen kan bara vinnas genom internationellt samarbete med andra organisationer och idéburen sektor. Vi samverkar och nätverkar därför med systerorganisationer i andra länder för att tillsammans uppnå jämställdhet och jämlikhet.

Våra internationella projekt har som målsättning att stärka kvinnors självständighet och oberoende genom ökade kunskaper, organisations- och demokratistöd eller stöd till verksamheter som kan ge kvinnor arbete och inkomst. Vi ska stötta kvinnors deltagande och representation.

S-kvinnor anser att Sveriges internationella insatser i första hand ska vara fredsfrämjande och fredsbevarande under FN-flagg. Sverige ska själv sätta ramarna för internationella samarbeten och förbli militärt alliansfritt. Det har tjänat Sverige väl att vara alliansfritt eftersom det har bidragit till stabilitet i vår del av världen. I de allianssamarbeten där vi ingår ska vi verka för fred och nedrustning.

Internationellt fackligt samarbete

Allas rätt till arbete och ekonomisk självständighet är grunden för jämställdhet. Idag utestängs kvinnor från både arbetsmarknad och fackliga sammanhang. Så länge de rättigheterna förvägras kvinnor kommer våldet, trakasserier och utnyttjandet av kvinnor på arbetsplatser att fortsätta. Ett led i kampen för att förbättra kvinnors villkor är också att verka mot slavliknande förhållanden på arbetsplatser, mot barnarbete och för sociala rättigheter för löntagare i hela världen.

Det vanligaste arbetet för kvinnor globalt är fristående arbete som bonde eller producent av varor och tjänster, med stor risk för att deras arrenden eller lokaler sägs upp och de måste ge med sig efter utpressning. Att förbättra möjligheten för kvinnlig organisering även inom dessa områden bör prioriteras i det internationella arbetet.

Kvinnors deltagande för fred och säkerhet

För att bygga hållbara, fredliga samhällen behöver kvinnors perspektiv på konflikt, fred och säkerhet inkluderas.

Nationella handlingsplaner ska synliggöra och stärka kvinnors deltagande, makt, inflytande och säkerhet, både före, under och efter konflikter. Jämställdhetsrådgivare, vars uppgift är att integrera både kvinnors och mäns erfarenheter och behov, ska finnas med vid fredsinsatser och återuppbyggnadsprocesser.

FN och andra internationella organ som beslutar om fred och säkerhet ska ha en jämn representation av kvinnor och män. Fler kvinnor behöver synas som ledare och förebilder på höga positioner. Fredsavtal som tar hänsyn till kvinnors perspektiv och deltagande ska vinna gehör.

S-kvinnor ska arbeta för en aktiv freds- och nedrustningspolitik. Vi vill se en kärnvapenfri värld och att Sverige ratificerar FN:s konvention om kärnvapenförbud. Eftersom vi vill se en kärnvapenfri värld är det också viktigt att Sverige blir en kärnvapenfri zon.

Svensk vapenexport eller export av krigsmateriel behöver upphöra helt men som ett första steg måste det garanteras att det inte sker till länder som deltar i, eller riskerar att hamna i, väpnad konflikt. Inte heller till länder som kränker de mänskliga rättigheterna.

Sexualiserat våld

Det sexualiserade våldet i krig och konflikter rör sig inte om enskilda övergrepp, utan om en systematiserad krigsföring som slår sönder kvinnors och barns liv och hela samhällen. Vi vill skärpa stridande parts ansvar för att förhindra sexualiserat våld. Sanktioner ska kunna införas mot parter som inte erbjuder skydd mot sexualiserat våld. Offer för sexualiserat våld ska ha rätt till juridisk upprättelse och rätt till rehabilitering.

Kvinnlig könsstympning är en form av sexualiserat våld som är starkt kopplat till ojämlikhet mellan könen. FN beräknar att mer än 200 miljoner flickor eller kvinnor som lever idag har blivit utsatta för kvinnlig könsstympning. Könsstympning är ett allvarligt hälsoproblem för flickor och kvinnor som medför långsiktiga fysiska och känslomässiga komplikationer. Med kunskap om farorna och påverkansarbete visar det sig att stödet för könsstympning minskar. Att få ett stopp på kvinnlig könsstympning kräver samarbete mellan stater, religiösa och andra typer av ledare, familjer och samhällen, media och det internationella samfundet.

Barnäktenskap är ytterligare en form av sexualiserat våld och förtryck. Det exakta antalet barnäktenskap i världen är svårt att uppskatta eftersom många inte registreras eller är informella. Men enligt den senaste statistiken har mer än 650 miljoner kvinnor i världen tvingats in i äktenskap som barn. Barnäktenskap medför hälsorisker, tvång och våld och är ett hinder för självständighet. Arbetet måste fortgå för att ingen flicka ska utsättas för könsstympning eller barnäktenskap.

Globalt samhällsbygge

Jämställdhet är avgörande för att minska fattigdom och biståndet ska därför riktas till insatser som främjar jämställdhet. I detta sammanhang är det extra viktigt att frågor gällande sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) prioriteras. Biståndspengar ska alltid användas till internationella insatser med tydlig inriktning för humanitära- och utbildningsinsatser.

Majoriteten av världens analfabeter är kvinnor och bristen på utbildning bland flickor leder till en sämre kunskap om samhället, rättigheter och hälsa. Tillgång till skola och utbildning minskar andelen barnäktenskap, ger bättre hälsa och möjlighet till ekonomisk frigörelse. För att möjliggöra utbildning för alla barn måste skolavgifter och kostnader för skolmaterial slopas. Barntillsyn och infrastruktur, inklusive grundläggande sanitet är en förutsättning för att skolgången ska möjliggöras för flickor som i högre grad annars stängs ute från klassrummen. En viktig jämställdhetsreform är att sexualupplysning och information om sexuell och reproduktiv hälsa ska ingå i läroplanen och finnas

tillgänglig för både flickor och pojkar för att ge egenmakt över den egna kroppen och den egna sexualiteten.

I ett globalt perspektiv är det kvinnor i låginkomstländer som drabbas hårdast av klimatkrisen eftersom det patriarkala samhället har gjort dem fattigare än män och därmed mer utsatta. Därför behövs en feministisk klimatrörelse som på riktigt utmanar klimatfrågans maskulina inriktning. Det är inte rätt att de kvinnor som bidrar minst till klimatförändringen ska drabbas värst. För att få till en rättvis omställning måste därför höginkomstländerna som bär ansvaret för de största utsläppen av växthusgaser bidra i omställningen till ett fossilfritt samhälle i låg- och medelinkomstländer. Finansiering och tekniköverföring är två viktiga faktorer för att det globala klimatarbetet ska nå framgång.

S-KVINNORS KRAV:

- Sverige förblir militärt alliansfritt och ska inte söka medlemskap i NATO.
- Sverige ska arbeta aktivt för nedrustning, fred och en kärnvapenfri värld och ratificera FN:s konvention om kärnvapenförbud.
- Svensk vapenexport och export av krigsmateriel ska upphöra helt och får under tiden inte ske till länder som
  - deltar i eller riskerar att hamna i väpnad konflikt.
  - kränker de mänskliga rättigheterna.
- Sverige ska bli en kärnvapenfri zon.
- Kvinnokonventionen ska inkorporeras i svensk lag.
- Barnnäktenskap ska motverkas både i Sverige och utomlands.
- FN:s resolution 1325 för kvinnor, fred och säkerhet ska fortsätta implementeras i det globala förebyggande arbetet.
- FN och andra internationella organ ska ha en jämn representation av kvinnor och män.
- Jämställdhetsrådgivare ska finnas med vid fredsinsatser och återuppbyggnadsprocesser.
- Alla former av sexualiserat våld i krig och konflikt ska förhindras och sanktioner ska kunna införas mot parter som inte erbjuder skydd mot sexualiserat våld i enlighet med FN:s resolution 2467.
- Sexuell reproduktiv hälsa och rättigheter samt flickors rätt till utbildning ska prioriteras i biståndsarbetet.
- Biståndspengar ska alltid användas till internationella insatser, med tydlig inriktning för humanitära- och utbildningssatsningar och inte som förstärkning till statsbudgeten.
- Sverige verkar för en rättvis klimatomställning där höginkomstländerna som bär ansvaret för de största utsläppen av växthusgaser bidrar i omställningen till ett fossilfritt samhälle i låg- och medelinkomstländer.
- Kvinnors fackliga organisering internationellt lyfts upp och möjliggörs i alla forum vi verkar i.
- Sverige driver frågan om ett erkännande av ett fritt Västsahara.

9. Kvinnor och migration

Migration

Migrationsfrågor borde handla om hur det optimala mottagandet av migranter ska organiseras i stat, regioner och kommuner, men alltför ofta ser vi hur migranternas svåra livssituation används som brickor i ett större politiskt spel. Svensk debatt kretsar ofta kring dem, sällan med dem.

Extrema omvärldsfaktorer som krig, förtryck och klimatkris tvingar människor att lämna arbete, hem, familj och vänner. Skulle situationen vara densamma i Sverige som den är i länder där människor flyr ifrån, skulle inga reserestriktioner hindra svenskar för att söka en bättre framtid. I svåra tider är det mänskligt att migrera.

Människor har flyttat på sig i alla tider. Enligt Världsbanken fanns 2015 cirka 250 miljoner internationella migranter. De allra flesta har migrerat för att arbeta, oftast i samma region eller i länder med relativt lika välståndsnivå. År 2015 befann sig också rekordmånga människor på flykt undan förföljelse, krig och förtryck, omkring 60 miljoner enligt UNHCR. Den stora majoriteten befinner sig på flykt inom det egna landet eller i flyktingläger i närområdet, en liten andel tar sig vidare till andra regioner och kontinenter.

Det kommer ofta i skymundan att hälften av världens migranter är kvinnor. Längre har kvinnors migration setts som en effekt av mäns migration, men kvinnor migrerar också på egen hand och med egna motiv, framför allt vid arbetskraftsmigration. Det innebär ofta stora risker för exploatering och utnyttjande. Många av kvinnorna arbetar med hushållsarbete, med ytterst dåliga och osäkra villkor. Rättigheter och regleringar för arbetskraftsmigration måste stärkas. Facklig-politisk samverkan är viktigt, inte minst globalt och bilateralt. Sverige bör ratificera FN:s konvention om migrantarbetares rättigheter (CMW) och arbeta för att andra EU-länder gör detsamma.

Kvinnor och barn är särskilt utsatta under flykt och löper stor risk att utnyttjas sexuellt och bli offer för människohandel. Flyktingsituationen har blottlagt stora brister i EU:s flyktingpolitik och mottagande. Sverige måste vara drivande för att säkra lagliga vägar till Europa och verka för ett ökat globalt ansvarstagande för människor på flykt. Det internationella samfundet måste också göra större ansträngningar för att komma åt orsakerna till flykt och för att hantera flyktingmottagandet värdigt.

På grund av katastrofer och konflikter orsakade av klimatförändringarna måste vi ha beredskap för att antalet flyktingar ökar. Det behövs globalt, nationellt och regionalt ansvarstagande för att säkra asylrätten och asylsökandes rättigheter. I detta arbete ska Sverige vara ett föregångsland.

Det behövs ett ökat feministiskt fokus i flyktingpolitiken, som uppmärksammar kvinnors och barns särskilda utsatthet på flykt. Ensamkommande flyktingbarn och HBTQI- personers skyddsskäl ska uppvärderas.

Mottagande

I linje med internationell rätt och den moraliska övertygelsen hos de flesta har Sverige åtagit sig att ta emot människor i behov av skydd. S-kvinnor står upp för en solidarisk värld där asylrätten är central. Asylsökande som har skyddsgrund ska som huvudregel ha rätt till permanent uppehållstillstånd och familjeåterförening.

En human flyktingpolitik behöver ett mottagningssystem som kan anpassas till snabba förändringar i antal asylsökande. En solidarisk fördelning av asylsökande mellan kommunerna är en nyckelfaktor för att skapa ett bättre mottagningssystem och stärka acceptansen för flyktingmottagandet.

Flyktningmottagandet måste ha ett jämställdhetsperspektiv. Krav på försörjning, utbildning och arbete för uppehållstillstånd kommer troligtvis vara lättare för män än kvinnor att uppfylla. S-kvinnor vill därför att lagstiftaren beaktar sådana förhållanden i arbetet med att ta fram en ny utlänningslag.

Etablering

Redan idag är den svenska arbetsmarknaden beroende av den arbetsinsats som personer som är födda i andra länder gör. Den demografiska utvecklingen talar för att det även fortsättningsvis kommer att vara så. Vi har idag ett stort antal utrikesfödda inom vården, handeln, industrinäringen och restaurangbranschen, och de kommer behöva bli fler.

Möjligheter att bygga sitt liv i ett nytt land kräver ett värdigt mottagande och en välfungerande etablering. Snarast efter ankomsten till Sverige ska asylsökande ges en grundläggande orientering om svenskt samhällsliv och de demokratiska värderingar som styr detta.

Det är många delar som måste samverka för att etableringen ska fungera. Idag tar idéburen sektor, kyrkorna, studieförbunden med flera, ett stort ansvar för nyanländas introduktion till svenska samhället. Att tidigt få tillgång till utbildning, praktik eller arbete är viktigt för att människor så snabbt som möjligt ska få en egen inkomst och makt över sina egna liv. Här är folkhögskolorna och studieförbunden en viktig resurs och kan fungera som en brygga in i samhälle och arbetsliv. Det bidrar också till den ekonomiska utvecklingen och är lönsamt för hela samhället.

Svenska för invandrare (SFI) behöver göras mer tillgänglig och flexibel och ta hänsyn till att människor har olika bakgrund och förutsättningar, även om det är önskvärt med en obruten SFI. För att effektivisera SFI ska undervisningen ges redan under ansökningstiden. Det snabbar på inläringen och kan göra väntetiden för asylsökande mer meningsfull. Vid föräldraledighet ska språkstudier genom SFI kunna påbörjas och genomföras i individanpassad studietakt. Barnomsorg ska erbjudas i den utsträckning som krävs för att fullfölja studier.

Nyanländas utbildning och erfarenheter måste tas tillvara. Många som kommer hit har kunskaper och yrkesfärdigheter som den svenska arbetsmarknaden har stora behov av. Samtidigt som andra har låg utbildningsnivå och svårt att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Etableringsinsatserna måste täcka in allt från validering av akademiska meriter och yrkeserfarenheter, till alfabetisering och grundläggande kunskapsuppbyggnad.

Sverige har världens mest generösa regelverk för arbetskraftsinvandring. Avsaknaden av starka regler på arbetsmarknaden har möjliggjort för oseriösa arbetsgivare att utnyttja arbetskraft genom att erbjuda anställda undermåliga löner och villkor. S-kvinnor anser att systemet för arbetskraftsinvandringen behöver göras om och att arbetskraftsinvandringen ska regleras så att parterna är överens om behovet som finns på arbetsmarknaden.

Särskilt svårt att ta sig in på arbetsmarknaden har kvinnor. Samtidigt domineras de särskilda insatser som görs för nyanlända, som introduktionsjobb, av män. En strategi för att bryta denna dominans bör tas fram så att fler kvinnor kan delta i utbildning och arbetsliv. Att fler kommer i arbete, och därmed får möjlighet till egen försörjning, är en avgörande faktor för en lyckad etablering i arbets- och samhällslivet och för en ökad ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Varenda arbetande kvinna och man behövs om vi ska överkomma utmaningarna med en åldrad befolkningsstruktur i Sverige.

S-KVINNORS KRAV:

- Rätten att söka asyl är en mänsklig rättighet.
- Sverige ska ratificera FN:s konvention om migrantarbetares rättigheter (CMW).

- Sverige ska vara drivande för att säkra lagliga vägar att söka asyl i Europa.
- Sverige ska driva på för ett solidariskt mottagande i hela EU.
- Sverige ska verka för ett ökat globalt ansvarstagande för människor på flykt.
- Sverige ska verka för att sexualbrott i krig eller konfliktzon ska vara asylrättsgrundande för kvinnor och barn.
- Uppmärksamma utsattheten för kvinnor, ensamkommande barn och HBTQI-personer på flykt och uppvärdera deras särskilda skyddsskäl.
- Förslagen i den permanenta utlänningslagen ska ha ett jämställdhetsperspektiv.
- Permanenta uppehållstillstånd ska gälla som huvudregel för alla som beviljats status som flyktingar och skyddsbehövande.
- Erforderliga resurser måste finnas för att uppehållstillstånd ska hanteras skyndsamt.
- Personer som fått uppehållstillstånd ska ha rätt till familjeåterförening.
- SFI och samhällsintroduktion ska kunna läsas redan under ansökningstiden och under föräldraledighet.
- Arbetskraftsinvandringen ska regleras så att parterna är överens om behovet som finns på arbetsmarknaden.
- Förbättra och utöka samverkan mellan olika myndigheter vid etableringsinsatser.
- Etableringsinsatserna på arbetsmarknaden ska ha ett jämställdhetsperspektiv.
- Nyanlända kvinnors deltagande på arbetsmarknaden ska öka.